

Celowe wydaje się również dodanie do art. 148 k.k.s. § 6 w brzmieniu: „W razie skutecznego cofnięcia wniosku, o którym mowa w art. 142 § 1, sąd umarza postępowanie w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności i niezwłocznie zwraca sprawę finansowemu organowi dochodzenia.”.

Takie sformułowanie przepisów art. 144 § 1 k.k.s. i art. 148 § 6 k.k.s., stworzy skuteczne mechanizmy procesowe, nie ograniczając zarazem praw stron postępowania.

JERZY MIGDAŁ

STOSUNEK SŁUŻBOWY FUNKCJONARIUSZY SŁUŻBY WIĘZIENNEJ W ŚWIETLE NOWEJ USTAWY — WYBRANE PROBLEMY

W dniu 26 kwietnia 1996 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił nową, obowiązującą od 1 września 1996 r. ustawę o służbie więziennej (Dz.U. Nr 61, poz. 283). Zastąpiła ona ustawę z dnia 10 grudnia 1959 r. (Dz.U. Nr 69, poz. 436), która — oprócz dwu szerokich zmian w 1975 i 1983 r. — obowiązywała w zasadzie w niezmiennym kształcie przez 36 lat.

Służba więzienna zorganizowana jest na wzór wojskowy, policyjny i ma wyraźnie paramilitarny charakter, który przejawia się w obowiązku umundurowania, uzbrojenia, w przepisach określających możliwość zastosowania broni, w hierarchii stopni służbowych od szeregowca do generała, w postu-szeństwie służbowym oraz w nakazie bezzwłocznego wykonywania poleceń i rozkazów przełożonych. Niektóre te kwestie zostały uregulowane już w poprzedniej ustawie, określając tym samym status prawny funkcjonariusza Służby Więziennej.

W nowo uchwalonej ustawie, obok przepisów określających treść stosunku służbowego funkcjonariuszy Służby Więziennej, znajdują się przepisy odnoszące się do jej zadań i struktury organizacyjnej. Są to przepisy zupełnie nowe i już doczekały się omówienia.¹ Konieczność uregulowania tych zagadnień

¹ Szerzej na ten temat patrz Z. Hołda, *Opinie o projekcie ustawy o Służbie Więziennej z dnia 7 lipca 1995 r.*, druk nr 1200 Rady Ministrów oraz w projekcie ustawy o Służbie Więziennej z dnia 26 maja 1995 r. — druk 1029 Komisji Sprawiedliwości Sejmu; J. Pyrcak, *Organizacja i zadania więziennictwa w nowej ustawie o Służbie Więziennej*, Przegląd Więziennictwa Polskiego 1996, nr 12-13.

w akcie prawnym rangi ustawowej była, w kontekście przemian ustrojowych, jakie nastąpiły po 1989 r., oczywista.

W aktualnym brzmieniu ustawa dzieli się zatem jakby na dwie części: część nową, odnoszącą się do wszystkich pracowników, regulującą zadania i strukturę organizacyjną więziennictwa oraz część odnoszącą się wyłącznie do SW, regulującą stosunek służbowy funkcjonariusza, tj. zawierającą rozdziały recypowane z poprzednio obowiązującej ustawy o SW. Wytrzymały one próbę czasu, przy czym część unormowań poddano gruntownej modyfikacji. Niniejsza publikacja poświęcona jest temu drugiemu zagadnieniu.

Po 1989 r. dokonała się wielka wymiana kadr w SW. Odeszło z niej ponad 40% składu osobowego, w tym większość ze stanowisk kierowniczych — głównie funkcjonariusze powiązani ze starym układem politycznym.

Największy ruch kadrowy dokonał się w latach 1990–1991, kiedy zwolniono 5 252 funkcjonariuszy Służb Więziennych i przyjęto 5 861 osób.² Ten ruch kadrowy zawierał zarówno element negatywny, jak i pozytywny. Kadra już bez nakazów ustawy jest odideologizowana i nie powiązana politycznie z żadną partią. Na marginesie trzeba dodać, iż jest ona także zdecydowanie odmłodzona, lepiej wykształcona, pozytywnie nastawiona do pracy z osadzonymi i bez kompleksów służenia w SW.

W stosunku do poprzedniej ustawy (art. 5), aktualnie podniesiono kryterium wykształcenia kandydata do SW. Zgodnie z art. 24, funkcjonariuszem może być tylko obywatel polski o nieposzlakowanej opinii, nie karany, korzystający z pełni praw publicznych i cywilnych, posiadający co najmniej średnie wykształcenie i odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz zdolność fizyczną i psychiczną do służby w formacjach uzbrojonych. Odstępstwo od zasady wykształcenia przynajmniej na poziomie średnim może nastąpić tylko i wyłącznie za zgodą Dyrektora Generalnego SW (art. 24 ust. 2), należy zatem domniemywać, iż odstępstw tych będzie bardzo niewiele. Osoba przyjęta do służby bez średniego wykształcenia będzie je musiała uzyskać przed mianowaniem na pierwszy stopień podoficerski (art. 49 ust. 2). Funkcjonariusz, który w czasie wejścia w życie ustawy nie miał skończonej szkoły średniej, a nie ukończył 35 lat życia, obowiązany jest pod rygorem możliwości zwolnienia ze służby skończyć tę szkołę w ciągu 5 lat (art. 137).

Przed przyjęciem do służby funkcjonariusz składa ślubowanie według roty w brzmieniu po raz pierwszy ustalonym przez ustawę, w której m.in. zobowiązują się przestrzegać prawa, kierować się zasadami humanizmu i poszanowania godności ludzkiej (art. 27).

Zatrudnianie funkcjonariuszy SW nie jest oparte o Kodeks pracy. Stosunek służbowy funkcjonariuszy powstaje nie w oparciu o umowę o pracę, lecz w drodze mianowania na podstawie dobrowolnego zgłoszenia się do służby (art. 28). Jest to zatem stosunek administracyjnoprawny.

Mianowanie funkcjonariuszy mężczyzn może nastąpić po odbyciu przez nich zasadniczej służby wojskowej albo po przeniesieniu do rezerwy.

Decyzja o mianowaniu funkcjonariusza na stanowisko służbowe określa stanowisko i miejsce pełnienia służby, termin rozpoczęcia służby i uposażenie. Zgodnie z art. 29 ustawy, osobę zgłaszającą się do służby mianuje się funkcjonariuszem w służbie przygotowawczej na okres 2 lat. Okres ten, prócz wykszolenia przyszłego funkcjonariusza, ma także sprawdzić jego przydatność do pracy. Po zakończeniu służby przygotowawczej kandydat podlega opiniowaniu; w przypadku wystawienia opinii pozytywnej zostaje mianowany funkcjonariuszem na stałe.

Poprzednia ustawa bardzo lapidarnie regulowała stosunki w sprawach osobowych funkcjonariuszy. Zgodnie z jej art. 6, właściwym w sprawach osobowych funkcjonariuszy był Minister Sprawiedliwości, który działał sam lub przez upoważnionych przełożonych. Aktualnie art. 31 bardzo szeroko i dokładnie precyzuje stosunki w zakresie wzajemnej podległości służbowej funkcjonariuszy w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej. Wyraźne określenie tych spraw w ustawie przesądza o kształcie tych stosunków, zapobiega nawet możliwości zaistnienia prób przejmowania uprawnień kierowników jednostek organizacyjnych stopnia podstawowego przez zwierzchników z jednostek wyższego stopnia, co w strukturach zbiurokratyzowanych i paramilitarnych stanowi tendencję naturalną.

Jeżeli kierownicy poszczególnych jednostek organizacyjnych mają ponosić pełną odpowiedzialność za funkcjonowanie powierzonych im placówek, muszą mieć zagwarantowaną możliwość kształtowania ich pracy. Sprawy polityki kadrowej należą zaś do uprawnień tej kategorii, które mają szczególne znaczenie dla możliwości odpowiedniego organizowania pracy zakładów karnych i aresztów. Zgodnie z art. 31 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 31 ust. 2 ustawy, dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych mianują, przenoszą i zwalniają funkcjonariuszy ze stanowisk, zawieszają ich w czynnościach, zwalniają ze służby (prócz zwalniania oficerów SW, co należy do uprawnień Dyrektora Generalnego SW na podstawie art. 43 ust. 1), ustalają uposażenie oraz dokonują wszelkich innych czynności związanych z powstawaniem, zmianą, rozwiązaniem stosunku służbowego oraz realizacją wynikających z tego stosunku uprawnień i obowiązków funkcjonariuszy.

² Szerzej patrz T. Szymanowski, *Przemiany systemu penitencjarnego w Polsce*, Warszawa 1996.

Od decyzji w sprawach osobowych służy odwołanie do przełożonego na zasadach określonych w k.p.a., a od decyzji w pierwszej instancji wydanej przez Dyrektora Generalnego SW — do Ministra Sprawiedliwości. Wyższy przełożony z urzędu uchyla decyzję wydaną z naruszeniem prawa.

Bardzo istotnym uregulowaniem dotyczącym czasu pracy jest zapis art. 32. Wprowadza on zasadę, że czas służby funkcjonariusza jest określony wymiarem jego obowiązków, z uwzględnieniem prawa do wypoczynku.

Funkcjonariusze, zgodnie z art. 33 ustawy, co 4 lata podlegają opiniowaniu służbowemu. Opinia ta służy m.in. ocenie przydatności funkcjonariuszy do służby na zajmowanym stanowisku oraz wywiązywania się przez nich z obowiązków. Jeżeli opinia ta jest negatywna co do przydatności na zajmowanym stanowisku, funkcjonariusza można przenieść na niższe, zaś w przypadku stwierdzenia niewywiązywania się przez niego z obowiązków służbowych w dwóch kolejnych opiniach służbowych, między którymi upłynęło 6 miesięcy, można go zwolnić ze służby.

Przepisy art. 34 i 35 zajmują się określeniem przypadków i sytuacji, kiedy funkcjonariusza można przenieść, czasowo delegować do pełnienia służby w innej jednostce organizacyjnej; statuuje również możliwość czasowego powierzenia mu obowiązków w tej samej miejscowości na innym stanowisku. Ustawa reguluje także sprawy związane z przeniesieniem funkcjonariusza na niższe stanowisko, zawieszeniem go w obowiązkach służbowych oraz zwolnieniem ze służby (art. 36, 37 i 39).

Szczególnie dużo uwagi ustawodawca poświęca tej ostatniej kwestii. Po pierwsze, enumeratywnie wylicza przypadki, kiedy funkcjonariuszy zwalnia się ze służby obligatoryjnie (art. 39) oraz kiedy można go ze służby zwolnić (art. 39 ust. 3). Funkcjonariusza zwalnia się zatem ze służby w przypadkach:

- orzeczenia przez komisję lekarską trwałej niezdolności do służby;
- nieprzydatności do służby, stwierdzonej w opinii służbowej w okresie służby przygotowawczej;
- wymierzenia kary dyscyplinarnej wydalenia ze służby;
- skazania prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności, jeżeli wykonanie tej kary nie zostało warunkowo zawieszona lub za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
- utraty obywatelstwa polskiego;
- pisemnego zgłoszenia przez funkcjonariusza wystąpienia ze służby.

Funkcjonariusza można zwolnić ze służby w przypadkach:

- niewywiązywania się z obowiązków służbowych w okresie odbywania służby stałej, stwierdzonego w dwóch kolejnych opiniach, między którymi upłynęło co najmniej 6 miesięcy;
- skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo inne niż określone wyżej;
- powołania do innej służby państwowej;
- nabycia prawa do emerytury z tytułu osiągnięcia 30 lat wysługi emerytalnej;
- gdy wymaga tego ważny interes służby;
- likwidacji jednostki organizacyjnej lub jej reorganizacji połączonej ze zmniejszeniem obsady etatowej, jeżeli przeniesienie funkcjonariusza do innej jednostki lub na niższe stanowisko służbowe nie jest możliwe;
- gdy nie wyraził zgody na przeniesienie na niższe stanowisko w przypadkach ustawowo enumeratywnie wyliczonych.

Równocześnie ustawa określa pewne terminy, które powinny być zachowane podczas procedury zwalniania funkcjonariuszy ze służby. Rodzi się pytanie o skutki ich niedotrzymania lub przekroczenia, czego ustawa nie precyzuje. Orzecznictwo NSA³ uznaje, że niedotrzymanie ustawowego terminu zwolnienia funkcjonariusza ze służby stanowi naruszenie prawa materialnego, które ma wpływ na wynik sprawy (art. 22 ust. 2 pkt 1 ustawy o NSA).

Podobnie nieprecyzyjny jest zapis art. 41 ust. 3 ustawy, nakazujący przed zwolnieniem funkcjonariusza ze służby zasięgnąć opinii właściwego statutowego organu związku zawodowego. Nie wiadomo, czy obowiązek ten dotyczy także decyzji o zwolnieniu funkcjonariusza niezrzeszonego czy tylko funkcjonariusza związkowca.

Niewiadome są także skutki niedochowania tego obowiązku. Powstaje pytanie, czy — podobnie jak w stosunku do pracowników w innych działach gospodarki — brak zasięgnięcia opinii statutowego organu związku zawodowego w przedmiocie zwolnienia jest przesłanką odwoławczą?

Zapis art. 14 ust. 2 ustawy zdaje się świadczyć, iż można na to pytanie odpowiedzieć twierdząco, gdyż nakazuje on stosować odpowiednio do funkcjonariuszy zrzeszonych w związkach zawodowych ustawę z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych. Zagadnienie jest jednak szersze i wymaga omówienia, na które ramy niniejszego artykułu nie pozwalają.

³ Wyrok NSA w Warszawie z 5 stycznia 1998 r., II SA 1352/97.

Ustawa wprowadza zasadę, iż zwalniać ze służby oficerów SW może jedynie Dyrektor Generalny SW. Decyzja o zwolnieniu każdego funkcjonariusza ze służby powinna, według art. 43, zawierać datę zwolnienia, jego tryb, uzasadnienie oraz pouczenie o środkach odwoławczych. Zwolnionemu wydaje się także niezwłocznie świadectwo służby, a także na jego wniosek opinię o służbie.

Rozdział IV ustawy ustanawia korpusy i stopnie Służby Więziennej. Przepisy te są w znacznej mierze recypowane z poprzednio obowiązującej ustawy, zostały jednak rozszerzone i doprecyzowane. Dotyczy to w szczególności określenia kompetencji poszczególnych organów do nadawania stopni SW.

Stopień szeregowego i starszego szeregowego Służby Więziennej nadaje przełożony właściwy w sprawach osobowych funkcjonariusza. Stopień szeregowego nadaje się z dniem mianowania na stanowisko służbowe.

Stopnie podoficerskie Służby Więziennej nadają:

- dyrektor okręgowy Służby Więziennej — funkcjonariuszom pełniącym służbę w jednostkach organizacyjnych na terenie jego działania, z zastrzeżeniem, iż pierwszy stopień podoficerski absolwentom szkoły podoficerskiej nadaje komendant ośrodka szkolenia;
- komendant ośrodka szkolenia — funkcjonariuszom pełniącym służbę w ośrodku oraz pierwszy stopień podoficerski absolwentom szkoły podoficerskiej;
- Dyrektor Generalny Służby Więziennej — funkcjonariuszom pełniącym służbę w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej, z zastrzeżeniem jak wyżej;
- stopnie chorążych Służby Więziennej nadaje Dyrektor Generalny Służby Więziennej;
- pierwszy stopień oficerski Służby Więziennej z zastrzeżeniem przepisu art. 56 ust. 3 oraz stopień generała Służby Więziennej nadaje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Ministra Sprawiedliwości.

Pozostałe stopnie oficerskie nadaje Minister Sprawiedliwości.

Zwraca uwagę przeniesienie kompetencji do nadania pierwszego stopnia oficerom SW i stopnia generała SW z kompetencji odpowiednio Ministra Sprawiedliwości i prezesa Rady Ministrów na Prezydenta RP. Jest to rozwiązanie, które podnosi prestiż aktu nadania i jest zgodne z uregulowaniem przyjętym w ustawie o Policji.

Ustawa określa także w tym rozdziale zasady przechodzenia do Służby Więziennej funkcjonariuszy Policji, Straży Pożarnej lub Żołnierzy Wojska Polskiego.

Znacznej zmianie uległy zapisy ustawy zawarte w rozdziale V „Obowiązki i prawa funkcjonariusza”. Pełna apolityczność funkcjonariuszy stała się teraz zasadą, od której nie ma wyjątku.

Nowa ustawa wprowadza także w art. 58 ust. 2 zasadę, iż funkcjonariusz jest obowiązany odmówić wykonania rozkazu lub polecenia przełożonego, jeżeli wykonanie rozkazu lub polecenia łączyłoby się z popełnieniem przestępstwa. Artykuł 58 ust. 3 określa także zasadę, że o odmowie wykonania rozkazu funkcjonariusz powinien zameldować przełożonym do Ministra Sprawiedliwości włącznie, z pominięciem drogi służbowej.

Przedstawione zapisy, których trudno byłoby szukać w poprzedniej ustawie, zapewniają, iż Służba Więzienna będzie formacją wykorzystywaną do realizacji ustawowych celów, a nie politycznych interesów grup rządzących, jak również, że cele te będą realizowane zgodnie z prawem. Funkcjonariusz uzyskuje ustawową gwarancję, iż nie będzie zmuszony do wykonania bezprawnych rozkazów i poleceń.

Nie oznacza to, że SW zostaje przez to pozbawiona statusu Służby. Artykuł 60 precyzuje obowiązki funkcjonariusza w tym zakresie, utrzymując w zasadzie uregulowania z poprzedniej ustawy.

Obok obowiązków funkcjonariusze mają także pewne uprawnienia wynikające z ich specyficznego statusu.

Jednym z istotniejszych nowo wprowadzonych uprawnień jest zwiększenie ochrony prawnej funkcjonariusza. Zgodnie z art. 66 ust. 1, funkcjonariusz w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych korzysta z ochrony przewidzianej w Kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych. Wiąże się to z odnotowanymi przypadkami napaści na funkcjonariuszy. Co więcej, ust. 2 art. 66 zapewnia funkcjonariuszowi zwrot kosztów poniesionych na ochronę prawną, jeżeli postępowanie karne wszczęte przeciwko niemu o przestępstwo popełnione w związku z wykonywaniem czynności służbowych zostanie prawomocnie umorzone z powodu braku cech przestępstwa lub zakończone wyrokiem uniewinniającym. Koszty ograniczone do określonej w odrębnych przepisach wysokości wynagrodzenia jednego adwokata zwraca się z budżetu (art. 66 ust. 2). Podstawą dla takiego zapisu były przypadki bezpodstawnego oskarżenia funkcjonariusza przez osadzonych. Prokurator zbyt często daje posłuch przestępcy, który fałszywym oskarżeniem o znęcanie pragnie zemścić się na funkcjonariuszu i odwrócić od siebie uwagę. Oskarżenia takie załamują się z reguły przed sądem, ale długo trzeba czekać na prawomocną rehabilitację. Ponieważ kiedyś powszechnie umarzano sprawy przeciwko funkcjonariuszom, teraz chce się zbyt gorliwie wykazać, jak daleko odeszliśmy od tych niegodnych praktyk. Prawdą jest, że odnotowuje się nie-

zdyscyplinowanie funkcjonariuszy. Pamiętać należy jednak, że stróże prawa w Niemczech czy we Francji również dopuszczają się różnych wykroczeń.

Do innych uprawnień funkcjonariuszy SW należy znane już zapisom poprzedniej ustawy prawo do wcześniejszej emerytury (po 15 latach służby), renty inwalidzkiej czy renty rodzinnej. Zasady przyznawania tych świadczeń normują przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej oraz Służby Więziennej i ich rodzin (art. 68 ust. 4).

Funkcjonariusz nadal otrzymuje bezpłatne sorty mundurowe oraz wyposażenie lub równoważnik pieniężny w zamian za umundurowanie i jego czyszczenie; może także otrzymywać wyżywienie lub równoważnik pieniężny w zamian za wyżywienie (art. 68–71).

Na zasadzie art. 74 funkcjonariusze i ich rodziny mają też prawo do świadczeń socjalnych i bytowych. Utrzymano dotychczasowe uregulowanie dotyczące urlopów. Funkcjonariusz ma prawo do corocznego urlopu wypoczynkowego w wymiarze 26 dni (art. 79), a Minister Sprawiedliwości może wprowadzić ponadto 13 dni płatnego urlopu dla funkcjonariuszy, którzy pełnią służbę w warunkach określonych w art. 81.

Rozszerzono uprawnienia funkcjonariuszy kobiet do szczególnych uprawnień przewidzianych dla pracownic według przepisów prawa pracy na funkcjonariuszy mężczyzn (art. 77). Jest to wyjście naprzeciw trendom występującym powszechnie w prawie pracy od kilku lat.

Okres służby wlicza się byłym funkcjonariuszom do okresu zatrudnienia w zakresie wszystkich uprawnień wynikających z prawa pracy, jeżeli podjęli pracę w terminie roku od dnia zwolnienia ze służby lub w przypadku służby przygotowawczej w ciągu 3 miesięcy od tego dnia (art. 78 ust. 1). Jeżeli funkcjonariusz nie może podjąć zatrudnienia w czasie wyżej określonym ze względu na chorobę powodującą niezdolność do pracy lub inwalidztwo, zachowuje ww. uprawnienia w razie podjęcia zatrudnienia w ciągu 3 miesięcy od dnia ustania niezdolności do pracy lub inwalidztwa (art. 78 ust. 3).

Bardzo szeroko rozbudowano przepisy ustawy regulujące sprawy mieszkaniowe funkcjonariuszy. Poświęcono aktualnie tej materii cały rozdział VI, tj. art. 85–95. Utrzymano zasadę, iż funkcjonariuszowi w służbie stałej przysługuje prawo do lokalu mieszkalnego w miejscowości, w której stale pełni służbę lub w miejscowości pobliskiej.

Przy ustaleniu powierzchni mieszkalnej przysługującej funkcjonariuszowi uwzględnia się jego stan rodzinny, stopień służbowy lub zajmowane stanowisko oraz normy dodatkowe przysługujące osobom uprawnionym na pod-

stawie przepisów odrębnych, jednak nie więcej niż z dwóch tytułów. Jednostkowa norma powierzchni mieszkaniowej wynosi od 7 m do 10 m (art. 85).

Na lokale mieszkalne dla funkcjonariuszy przeznacza się lokale będące w dyspozycji jednostek organizacyjnych, uzyskane w wyniku działalności inwestycyjnej albo od terenowych organów administracji rządowej, samorządowej, osób prawnych lub fizycznych, a także zwolnione przez osoby, które decyzję o przydziale uzyskały z jednostek organizacyjnych (art. 87).

Funkcjonariuszowi w służbie stałej przysługuje równoważnik pieniężny z tytułu braku mieszkania, jeżeli on sam lub członkowie rodziny nie posiadają domu lub mieszkania oraz jeżeli nie przydzielono mu kwatery tymczasowej. Także w przypadku przeniesienia z urzędu funkcjonariusza w służbie stałej do pełnienia służby w innej miejscowości przysługuje mu równoważnik pieniężny, jeżeli on sam lub małżonek nie posiada lokalu mieszkalnego albo domu w nowym miejscu pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej. Funkcjonariusz delegowany do czasowego pełnienia służby w innej miejscowości otrzyma bezpłatne zakwaterowanie.

Funkcjonariuszom w służbie stałej przysługuje także prawo do pomocy finansowej w celu uzyskania lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomością, domu jednorodzinnego albo lokalu mieszkalnego lub domu w ramach spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego.

Przepisy ustawy określają też ramowe zasady przydziału, zamiany i opuszczania lokali mieszkalnych zajmowanych przez funkcjonariuszy, jak i osoby nieuprawnione. Ustawa określa też stawki czynszu płaconego przez funkcjonariuszy oraz przez osoby nieuprawnione, a także procedurę odzyskiwania lokalu samowolnie zajętego przez osoby nieuprawnione.

Z tytułu służby funkcjonariusz otrzymuje uposażenie i inne świadczenia pieniężne określone w ustawie.

Prawo do uposażenia powstaje z dniem mianowania funkcjonariusza na stanowisko służbowe, a wygasa z ostatnim dniem miesiąca, w którym nastąpiło zwolnienie funkcjonariusza ze służby lub zaistniały inne okoliczności uzasadniające wygaśnięcie tego prawa (art. 96 ust. 2, art. 102 ust. 3). Przeciętne uposażenie funkcjonariusza stanowi wielokrotność kwoty bazowej, której wysokość ustaloną według odrębnych zasad określa zasada budżetowa (art. 96). Uposażenie składa się z uposażenia i z dodatków do niego. Stałe dodatki do uposażenia to dodatek za wysługę lat w wysokości zależny od czasu trwania służby, dodatek za stopień, dodatek służbowy oraz dodatki uzasadnione szczególnymi właściwościami, kwalifikacjami, warunkami albo miejscem pełnienia służby (art. 100).

Roszczenia z tytułu prawa do uposażenia i innych świadczeń oraz należności pieniężnych ulegają przedawnieniu z upływem 3 lat od dnia, w którym dane roszczenie stało się wymagalne.

Funkcjonariuszom przysługują także inne świadczenia pieniężne w postaci: zasiłku na zagospodarowanie, nagrody oraz zapomogi, nagród jubileuszowych, dodatkowych wynagrodzeń za wykonywanie zleconych zadań wykraczających poza obowiązki służbowe, należności za podróże funkcjonariusza lub członka jego rodziny, zasiłku pogrzebowego, odprawy pośmiertnej (art. 104).

Zasiłek na zagospodarowanie przyznawany jest w związku z mianowaniem na stałe w wysokości jednomiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym.

Nagrody przyznawane funkcjonariuszowi mogą mieć charakter okresowy (nagroda roczna) lub uznaniowy; może on też otrzymywać zapomogi. Nagroda roczna odpowiada wysokości jednomiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym. Nagrody jubileuszowe zależą od wysługi lat i po 40 latach służby osiągają wysokość trzykrotnego miesięcznego uposażenia wraz z dodatkami o charakterze stałym.

Funkcjonariusz zwolniony ze służby otrzymuje:

- odprawę;
- ekwiwalent pieniężny za urlop wypoczynkowy nie wykorzystany w roku zwolnienia ze służby oraz za urlopy zaległe;
- zryczałtowany równoważnik pieniężny za nie wykorzystany w danym roku przejazd;
- zwrot kosztów przejazdu do obranego miejsca zamieszkania w kraju dla siebie, małżonka oraz dzieci, a także zwrot kosztów przewozu urządzenia domowego według zasad obowiązujących przy przeniesieniach służbowych (art. 110 ust. 1).

Wysokość odprawy dla funkcjonariusza w służbie stałej równa się wysokości trzymiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym, należnymi na ostatnim zajmowanym stanowisku służbowym. Odprawa ulega zwiększeniu o 20% uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym za każdy dalszy pełny rok wysługi ponad 5 lat nieprzerwanej służby, aż do wysokości sześciomiesięcznego zasadniczego uposażenia wraz z dodatkami o charakterze stałym. Okres służby przekraczający 6 miesięcy liczy się jako pełny rok (art. 111 ust. 1).

W razie śmierci funkcjonariusza, pozostałej po nim rodzinie przysługuje odprawa pośmiertna w takiej wysokości, w jakiej przysługiwałaby temu funk-

cjonariuszowi odprawa w wypadku zwolnienia go ze służby oraz świadczenia określone w art. 110 ust. 1 pkt 2–4 (art. 112 ust. 2). W razie śmierci funkcjonariusza, niezależnie od odprawy pośmiertnej, przysługuje zasiłek pogrzebowy w wysokości:

- trzymiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym, należnymi na ostatnio zajmowanym stanowisku — jeżeli koszty pogrzebu ponosi małżonek, dzieci, wnuki, rodzeństwo lub rodzice;
- kosztów rzeczywiście poniesionych, najwyżej jednak do wysokości określonej wyżej — jeżeli koszty pogrzebu ponosi inna osoba.

Jeżeli śmierć funkcjonariusza nastąpiła na skutek wypadku pozostającego w związku ze służbą, koszty pogrzebu pokrywa się ze środków Służby Więziennej. Dyrektor Generalny SW może wyrazić zgodę na pokrycie kosztów pogrzebu funkcjonariusza zmarłego wskutek choroby pozostającej w związku ze służbą.

W razie pokrycia kosztów pogrzebu funkcjonariusza ze środków Służby Więziennej, pozostałej po funkcjonariuszu rodzinie przysługuje 50% zasiłku pogrzebowego.

W razie śmierci członka rodziny funkcjonariuszowi przysługuje zasiłek pogrzebowy w wysokości:

- dwumiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym, należnymi na ostatnio zajmowanym stanowisku — jeżeli koszty pogrzebu ponosi funkcjonariusz;
- kosztów rzeczywiście poniesionych, najwyżej jednak do wysokości określonej wyżej — jeżeli koszty pogrzebu ponosi inna osoba.

W razie zbiegu uprawnień do zasiłku pogrzebowego określonego w ustawie o SW z uprawnieniami do zasiłku pogrzebowego na podstawie przepisów odrębnych, funkcjonariuszowi przysługuje wyższy zasiłek, a jeżeli pobrał zasiłek niższy — odpowiednie wyrównanie (art. 116).

Ostatni rozdział ustawy poświęcony jest odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy. Funkcjonariusz ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną za popełnienie przestępstwa i wykroczenia niezależnie od odpowiedzialności karnej. Funkcjonariusz podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej m.in. za naruszenie dyscypliny służbowej bądź nieprzestrzeganie etyki zawodowej. Ustawodawca w art. 125 ust. 3 wylicza zachowania stanowiące naruszenie dyscypliny:

- niedopełnienie obowiązków funkcjonariusza wynikających ze złożonego ślubowania, a także przepisów ustawy oraz przepisów wydanych na jej podstawie;

- odmowa wykonania lub niewykonanie polecenia służbowego, z wyjątkiem przypadku, gdyby łączyło się to z popełnieniem przestępstwa;
- zaniechanie czynności służbowej wynikającej z przepisów prawa;
- wykonanie czynności służbowej w sposób niedbały albo sprzecznie z obowiązującymi zasadami;
- świadome wprowadzenie w błąd przełożonego lub innego funkcjonariusza, jeżeli spowodowało to lub mogło spowodować szkodę dla służby, funkcjonariusza bądź innej osoby;
- nadużycie zajmowanego stanowiska dla osiągnięcia korzyści materialnej lub osobistej;
- wprowadzenie się w stan ograniczający zdolność wykonywania zadania służbowego lub uniemożliwiający jego wykonanie.

Takie ustawowe określenie czynów, za które funkcjonariusz ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną jest istotnym novum. Przesądza ono, iż dopuszczenie się przez funkcjonariusza jednego z wymienionych czynów stanowi naruszenie dyscypliny, co oczywiście nie wyklucza możliwości zaliczenia do naruszeń dyscyplinarnych innych, nie wymienionych bezpośrednio w ustawie, negatywnych zachowań. Kary dyscyplinarne zostały właściwie recypowane z poprzedniej ustawy, a dodatkowo wprowadzono nowe, nieznane poprzedniej ustawie kary: pozbawienie stopnia oraz zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych (art. 126). Od tej ostatniej kary służy zażalenie do sądu powszechnego właściwego miejscowo (art. 131 ust. 2).

Postępowanie dyscyplinarne może być wszczęte przez okres 90 dni od daty otrzymania przez przełożonego wiadomości o popełnieniu czynu (art. 127 ust. 1).

Po upływie 3 lat od popełnienia czynu kara dyscyplinarna nie może zostać wymierzona funkcjonariuszowi, jednak jeżeli czyn stanowi przestępstwo, okres ten nie może być krótszy od okresu przedawnienia karalności tego przestępstwa.

Ustawa określa także tryb i zasady, na jakich funkcjonariusz ponosi odpowiedzialność za czyny podlegające rozpoznaniu w myśl przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenie lub innych przepisów szczególnych, powtarzając w zasadzie poprzednie uregulowanie w tym zakresie.

Wymierzenie kary dyscyplinarnej należy do przełożonych właściwych w sprawach osobowych lub wyższych przełożonych. Wymierzenie oficerowi kary dyscyplinarnej wydalenia ze służby należy do Dyrektora Generalnego SW, a o karze obniżenia lub pozbawienia stopnia decyduje przełożony właści-

wy do nadania tego stopnia, z tym że o obniżeniu lub pozbawieniu stopnia oficerskiego decyduje Minister Sprawiedliwości.

Istotnie nowym uregulowaniem jest możliwość wniesienia zażalenia od wymierzonej kary dyscyplinarnej do właściwego sądu dyscyplinowanego. Zażalenie może wnieść zarówno ukarany funkcjonariusz; mogą to uczynić również wyżsi przełożeni, jeśli uważają iż wymierzona kara jest np. niewspółmiernie niska lub wysoka do naruszenia dyscyplinarnego (art. 131). Członkowie sądów dyscyplinarnych są wybieralni, niezawiśli i orzekają na podstawie swojego przekonania opartego na swobodnej ocenie przeprowadzonych dowodów (art. 132).

Od orzeczenia sądu dyscyplinarnego funkcjonariuszowi, wyższemu przełożonemu oraz Ministrowi Sprawiedliwości służy skarga do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Ten problem został rozstrzygnięty przez nowelizację ustawy o Służbie Więziennej, która — zgodnie z brzmieniem art. 45, z uwzględnieniem art. 77 ust. 2, art. 166 ust. 3, art. 175 ust. 1, art. 176 i art. 184 Konstytucji RP — wprowadziła możliwość odwoływania się od orzeczeń dyscyplinarnych do sądów administracyjnych.